

Sveučilišna knjižnica u Splitu
Služba za istraživanje i razvoj
Ruđera Boškovića 31, Split
Klasa: 612-04-06-01
Ur. br.: 2181-121-17-640

Split, 8. rujna 2017.

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
Hrvatski zavod za knjižničarstvo
n/r pročelnici, dr. sc. Tinki Katić, knjiž. savjetnici
Hrvatske bratske zajednice 4
10000 Zagreb

PREDMET: Poziv za predlaganje programa javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske za 2018. godinu - Izvještaj o stanju u knjižnici Franjevačkog samostana sv. Ante i crkve sv. Marije u Splitu

Izvješće o stanju u knjižnici Franjevačkog samostana sv. Ante i crkve sv. Marije na Poljudu u Splitu - Provincija sv. Jeronima u Dalmaciji i Istri

(Opis stanja i prijedlog konzervatorsko-restauratorskih radova)

Franjevački samostan Marijina uznesenja i njegova knjižnica

Na ruševinama nekadašnje benediktinske crkve s hospicijem iz 1030. godine, izbjegli bosanski franjevci, sagradili su pokraj stare crkvice sv. Marije u Splitu, na Poljudu, 1450. novu crkvu sa samostanom i s masivnom, obrambenom kulom u ranorenesansnom stilu. U to vrijeme Turci su bili pod Klisom i često su se zalijetali i do samostana, želeći prodrijeti u Split. Strah od Turaka pratit će stanovništvo Splita cijelo stoljeće, pa i kasnije, a najbolje će ga izraziti Marko Marulić (1450-1524) u svome književnom djelu. Veličanstvenu pobjedu Petra Kružića nad Turcima u bitci kod Klisa 1524. Marulić nije doživio, umro je tri mjeseca prije.

Oko Marulića su se okupljali prijatelji, ugledni intelektualci. Bavili su se književnošću, glazbom, izučavali teologiju i povijest, zanimali se za arheologiju. Tome nevelikom, tzv. splitskom humanističkom krugu pripadali su Jerolim i Dmine Papalić, biskup Toma Mrčić Nigris, Frane Božičević Natalis, Marulićev biograf, Nikola i Antun Albertis i drugi. Svi su oni sastavljali latinske i hrvatske stihove, često u tišini poljudskog samostana.

Tomu Nigrisa (1450-1532.) skradinskog biskupa, pisca, Marulićeva suvremenika i prijatelja Lorenzo Lotto portretirao je s knjigom u ruci. Portret se čuva u samostanu.

U samostanu su tri, međusobno odvojena prostora u kojima se čuvaju rukopisne i tiskane knjige i rukopisi, od kojih neki i iluminirani. Tu su arhiv, muzejska zbirka i knjižnica. Glavnina fonda čuva se u knjižnici. Inkunabule, drugi rariteti i pisani dokumenti nalaze se u arhivu a najvredniji i rijetki rukopisi i knjige izloženi su u muzeju, u sklopu stalnog postava umjetničke zbirke samostana.

U **samostanskom arhivu** čuvaju se brojni, vrijedni dokumenti koji još nisu popisani. Tu je bula pape Kalista III. iz 1457. godine kojom se dijele oprosti od grijeha onima koji su za blagdane Blažene djevice Marije pohodili Poljudsko svetište te bula kojom je papa Leon X. 1520. godine proglasio Tomu Nigrisa skradinskim biskupom. Osim bula, u arhivu se čuvaju i dvije dukale, brojne oporuke, knjige samostanske i crkvene administracije te bogati glazbeni arhiv.

U **samostanskom muzeju** čuvaju se, poznati dva psaltira. Ispisao ih je i oslikao na pergameni fra Bone Razmilović (1626-1678). U prvom svesku ima 107 stranica koje su ukrašene inicijalima i minijaturama bogatog kolorita, s raznobojnim isprepletenim vrpčama, cvijećem i kukcima bogatih prizora biljnog i životinjskog svijet. Na isti način ukrašen je i drugi psaltir na 77 stranica. Ove Razmilovićeve minijature u razdoblju franjevačkog baroka 17. i 18. stoljeća Enio Stipčević ocjenjuje kao „...vrhunac jedne dugotrajne prepisivačke i minijaturističke tradicije u Hrvatskoj.“

Knjižnična građa u samostanu Marijina uznesenja

U **knjižnici**, koja je u samostanu postojala od njegova osnutka Marulić je oporučno, 1521. godine, ostavio tri naslova knjiga iz vlastite knjižnice: Conpendium Bibliae, Biblia cum Nicolao de Lyra, Homelie Origenes.

Do danas je sačuvana samo Biblija, u četiri sveska, s komentarima Nikole de Lyra iz 1489. godine. U Bibliji su, prema analizi i atribuciji don Antonina Zaninovića izvorne Marulićeve bilješke, ispisane na marginama pojedinih listova. U toj Bibliji akademik Cvito Fisković pronašao je rukopisni list s tekstom Gospina plača. Analizom rukopisa i vodenog žiga u papiru, datirao ga je na kraj 15. i početak 16. stoljeća. Ovaj rukopis, nekoć dio obimnije pjesmarice smatra se danas najstarijim primjerkom Plača u hrvatskoj književnosti.

U samostanskoj knjižnici pohranjeno je čak 26 inkunabula. Time je ovo knjižnica s najvećim brojem sačuvanih inkunabula u Splitu. Dio inkunabula je restauriran.

U knjižnici se čuva i rijetka, stara izdanja hrvatskih pisaca, njih 35, među kojima i Marulićev Evanđelistar iz 1516. godine. Tu je pohranjeno više od 100 djela iz 16. stoljeća. Prevladavaju djela iz filozofije, teologije, pravnih znanosti uglednih klasika Aristotela, Duns Scota, Tome Akvinskog, Ricarda de Mediaville itd.

U knjižnici je danas otprilike 16.000 svezaka knjiga, njih 9.090 fra Lav Krivić je katalogizirao. U ovom izvještaju, za sada, zbog kratkoće vremena koji su nam odredili za posjet, nije bilo moguće utvrditi koliko je u fondu knjiga tiskanih u pojedinim stoljećima te onih koje su objavljene prije 1850. godine, iako se do podataka može lako doći analizom kataloga.

Na temelju navedenoga, nije teško zaključiti da se u arhivu, muzeju i u fondu knjižnice poljudskog samostana nalazi vrlo vrijedna građa od nacionalnog značaja.

Prostor knjižnice u kojem se čuva građa

Prostor knjižnice nalazi se na prvom katu samostanske zgrade, površine oko 100 m² a čine ga dvije, međusobno spojene prostorije različitih površina. Zidovi knjižnice su u odličnom stanju, bez tragova vlage ili drugih oštećenja, dok će podove trebati urediti. U knjižnici je više manjih i jedan veći prozor. Prostor je suh. Na dan posjete knjižnici, 26. srpnja 2017. očitane su sljedeće vrijednosti temperature i relativne vlažnosti zraka:

Datum (vrijeme)	T (°C)	RH y(%)
26.7. 2017. (8:00)	27,2	54,1
26.7. 2017. (8:40)	30,3	44,6

Visoke, jutarnje temperature u knjižnici objašnjavaju se zatvorenim prozorima, i odsustvom navike provjetravanja prostora, zbog čega je zrak težak i suh. Izvan knjižnice, vrijeme je bilo sunčano, vrlo sparno i vruće.

U knjižnici je građa smještena na metalnim policama koje se protežu duž zidova i po sredini prostorija. U prostoru su 44 okomite stalaže, svaka sa sedam polica, ukupno 308 polica. U svakoj knjizi ispisani su inventarni broj i signatura. Struktura signatura izvedena je iz rasporeda stalaža i polica a njihovu strukturu organizirao je fra Lav Krivić.

Naprimjer: 1435, 14 VI 2. Broj 1425 je inventarni broj, arapski broj 14 označuje redni broj knjige na polici, rimski broj VI označava broj stalaže, arapski broj 2 označava redni broj police u stalaži.

Knjige su na stalaže bile smještene vodeći računa i o vremenu kada su tiskane, od starijih izdanja prema novijima.

Naljepnice sa signature su bile na svim policama s knjigama, ali ih je s vremenom određeni broj otpao.

U knjižnici su, u dva drvena kataložna ormarića s kataložnim listićima na kojima je opisan dio fonda. Uz formalni (abecedni) i stvarni (predmetni) katalog, izradio je, u tri obične bilježnice i inventarnu knjigu s upisanim podacima o autorima, naslovu, mjestu i godini izdanja, inventarnim brojevima i signaturama za svaku knjigu te na temelju tih signatura postavio fond na police. Osim knjiga, katalogizirao je i periodiku.

Osim ove knjižnice, fra Lav Krivić (1916-1996) inventarizirao je i druge samostanske knjižnice, poput Samostana sv. Ante na Dridu, na Čiovu kod Trogira.

Knjižnica je više puta u svojoj povijesti preseljavana u druge prostorije unutar samostana, samo nakon Drugog svjetskog rata tri puta, bilo zbog sigurnosti fonda ili dobivanja novih prostora. Posljednji put preseljena je 1991. godine.

Budući da fond stalno raste, danas je prostor pretrpan te se unutar knjižnice postalo teško kretati. Rušenjem pregradnog zida između knjižnice i susjedne spavaonice planira se povećati prostor za nekih 20 m².

Iako je zbog radova na instalacijama centralnog grijanja prostor trenutno prašan, dobro se održava što se moglo vidjeti u vrijeme posjeta knjižnici prije dvije godine. Pod je betonski pa bi bilo poželjno zamijeniti ga kvalitetnijim.

Stanje građe u knjižnici

Uvidom u fond najuočljivija su mehanička oštećenja većeg dijela starije građe. Vidljivija su na hrbtovima vrijednih antifonara folio formata, s drvenim koricama obloženima kožom i metalnim ukrasima i kopčama. Oštećenja su nastajala izvlačenjem takvih knjiga s polica i tijekom korištenja zbog njihove težine i nespretnog formata. Na pojedinim antifonarima vidljivi su ostaci, sada neaktivne crvotočine i plijesni. Vjeruje se da su oštećenja nastala u prošlom stoljeću jer je tada knjižnica bila smještena u izrazito vlažnom prostoru, u neodgovarajućim, sobnim ormarima.

Primijećeno je da najveći dio starih knjiga u fondu, posebno onih iz 16. i 17. stoljeća ima mehanička oštećenja. Stari uvezi kod većeg broja knjiga su oštećeni, bilo da su odvojeni od knjižnih blokova, raspadnuti ili ih više nema na knjižnim blokovima.

U knjigama su zamijećene stare mrlje od vlage, ostaci crvotočina, djelovanja nekoć aktivnih plijesni i gljivica, insekata ili glodavaca. Osim više srebrenih ribica, danas u fondu nisu uočena aktivna organska oštećenja.

Registar spomenika kulture

Prema mišljenju brojnih povjesničara i povjesničara umjetnosti, Franjevačka crkva i samostan Uznesenja Marijina na Poljudu najvrednija su gotičko- renesansna spomenička cjelina u Splitu.

Zbog toga je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture upisao 12. srpnja 1962. crkvu i samostan Marijinog uznesenja u Poljudu u Registar nepokretnih spomenika kulture.

Isti Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture upisao je 21. veljače 1990. samostansku knjižnicu (Registarski broj 461) kao pokretni spomenik kulture.

Danas, kao zaštićeno kulturno dobro, pod nazivom Franjevački samostan sv. Ante i crkva sv. Marije na Poljudu, nosi *Oznaku dobra Z-4685*.

Prijedlog mjera zaštite knjižničkog fonda

U samostanu postoje višegodišnji planovi o uređenju knjižnice i adaptaciji prostora. Do smrti, 1996. fond je inventarizirao i katalogizirao fra Lav Krivić. Nakon njegove smrti nove knjige i periodika su unošene u knjižnicu i samo odlagane na slobodne police. Stare knjige i periodika ostale su na policama kako ih je kronološki i po signaturama smjestio fra Lav Krivić, a kad je nestalo mjesta na policama, odlagane su u kartonske kutije.

Knjižnica je smještena na prvom katu samostanske zgrade što je dobro za sigurnost fonda od otuđenja, mogućeg prodiranje vanjskih voda i blizine mora.

Kako je riječ o samostanu koja je zaštićeni spomenik kulture, neće biti moguće intervencije u prozorske otvore pa će knjižnica uvijek biti bez dovoljno prirodnog svjetla i svježeg zraka. Zato bi trebalo voditi računa o redovitom provjetravanju prostora, pogotovo za dana kada su temperature zraka visoke.

U knjižnicu će trebati postaviti mjerač temperature i vlage u zraku te nabaviti uređaj za odvlaživanje radi stvaranja najboljih mikroklimatskih uvjeta za čuvanje knjižnične građe.

Adaptacijom prostora rušenjem pregradnog zida između knjižnice i spavaonice neće se dobiti puno prostora, ne više od 20 m² pa će i ubuduće to biti temeljni problem ove knjižnice.

Budući da knjižnica nije arhivirana već njezin fond stalno raste brojem novih naslova, postavlja se pitanje smještaja i zaštite knjiga tiskanih do 1850. godine, zbog čega treba razmisliti o formiranju zbirke starih i rijetkih knjiga i njenog smještanja u izolirani prostor knjižnice.

Zbog obimnoga fonda, predlaže se ostaviti signature Lava Krivića te nastaviti sa smještajem knjiga na policama kronološki i po signaturama, od starijih prema novijim izdanjima.

Knjižnicu i police treba mehanički očistiti te obaviti dezinfekciju i dezinsekciju prostora.

Treba pregledati i vrednovati zbirku starih knjiga s obzirom na rijetkost izdanja, izdavača, autora, sadržaj, važnost za nacionalnu baštinu.

Treba dobro pregledati stanje starih knjiga te izdvojiti one s fizikalno-kemijskim i mikrobiološkim oštećenjima radi mjera preventivne zaštite i konzervacije.

Treba popisati i dokumentirati stanje najoštećenijih starih i rijetkih knjiga i izraditi prijedlog njihove sanacije uz odgovarajući troškovnik.

Važno je izraditi inventarnu knjigu zbirke starih i rijetkih knjiga kao dio dokumentacije za preventivnu zaštitu i upisa u Registar kulturnih dobara RH.

P.S.

Samostan su 21. srpnja 2017. posjetile Irena Urem, dipl. knjižničarka, Ljiljana Poljak, dipl. knjižničarka na stručnom osposobljavanju te Dubravka Dujmović, viša knjižničarka. Primio ih je, u kratki posjet, gvardijan fra Ante Bilokapić. Njegovim posredovanjem, Dubravka Dujmović telefonom je razgovarala s bivšim provincijalom Provincije sv. Jeronima u Dalmaciji i Istri, dr. sc. fra Bernardinom Škuncom koji je iskazao oduševljenje mogućnošću da se pokrenu radovi, obnova knjižnice te urade restauracija i konzervacija knjižničkog fonda u sklopu projekta Ministarstva kulture te sredstvima samostana i Provincije, u suradnje s NSK i Sveučilišnom knjižnicom u Splitu te zakazao susret u rujnu 2017.

Izvještaj i fotografije izradila:

mr. sc. Dubravka Dujmović, viša knjiž.

Fotografije izradila:

Irena Urem, dipl. knjiž.

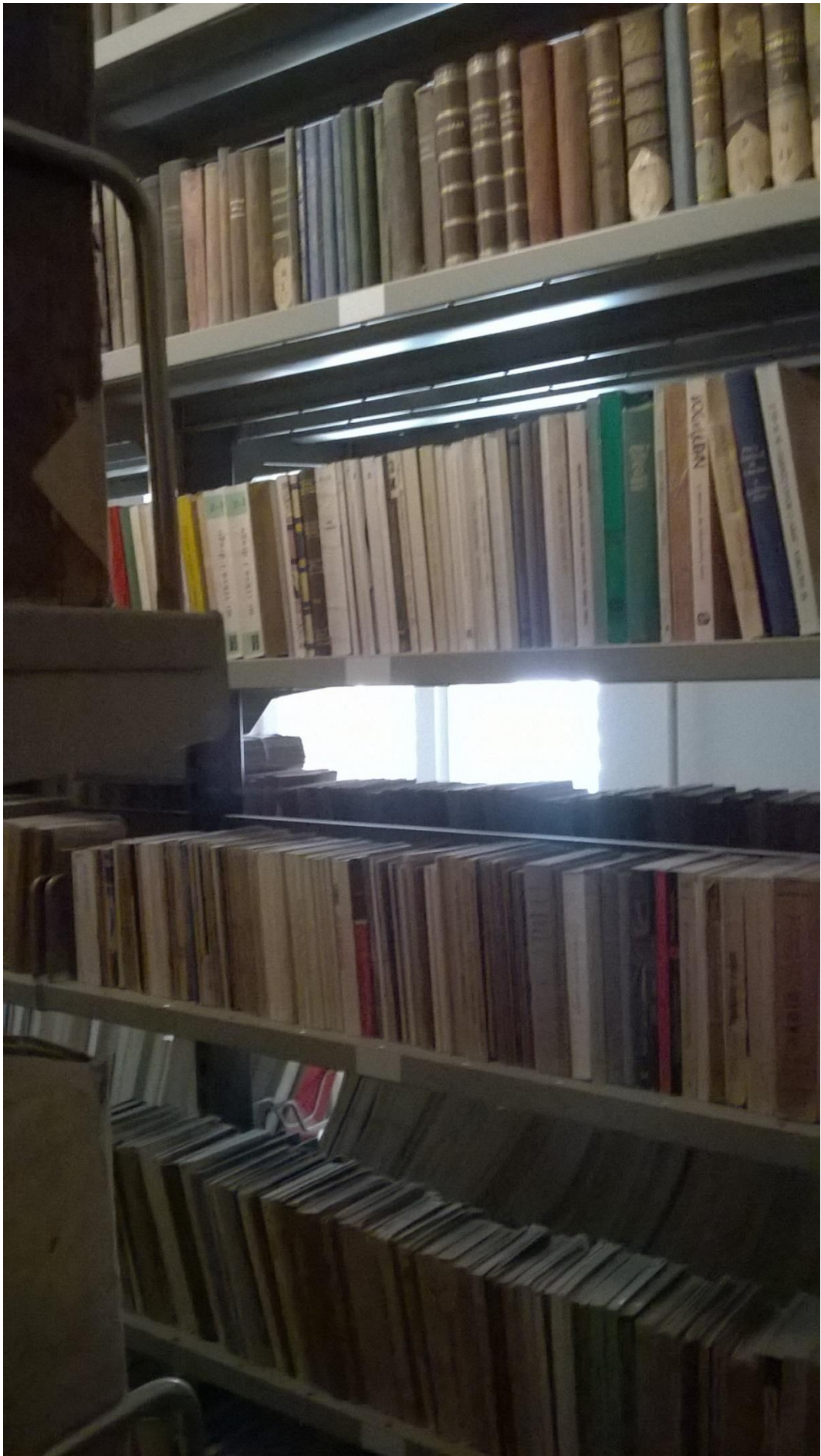
Popis fotografija:

1. Ploča s nazivom samostana i crkve u Poljudu, Split
2. Unutrašnjost knjižnice
3. Unutrašnjost knjižnice
4. Unutrašnjost knjižnice
5. Antifonari na policama
6. Police sa starim knjigama iz 16. stoljeća.
7. Police sa starim knjigama iz 16. stoljeća.
8. Korice antifonara s ukrasnim, metalnim okovima (bronca?)
9. Unutrašnjost antifonara s ukrasnim inicijalom; počinje tekstom: „ Ad honorem omnipotentis dei et beatissime virginis Marie incipit Antiphonariu...”
10. Unutrašnjost istoga antifonara s ukrasnim inicijalom; počinje tekstom:“ proprium sanctorum per anni circulum bñ ritam sancte Romane ecclesie feliciter incipit...”
11. Unutrašnjost antifonara s ukrasnim inicijalom
12. Decretum Gratiani, Concordantia discordantium canonum, Venetiis : Lucas Antonius de Giunta, 1514. Reljefni kožni uvez, oštećen.
13. Decretum Gratiani, Venezia, 1514., unutrašnjost
14. Decretum Gratiani, Venezia, 1514., unutrašnjost

15. Robertus Caracciolus: Sermones quadregesimales de peccatis. Venetiis : Andreas Torresanus, de Asula, 1488. Inkunabula je restaurirana.
16. Kataložni ormarić sa formalnim i stvarnim katalogom
17. Kataložni listići stvarnog kataloga
18. Kataložni listići formalnog kataloga

Ad honorem omnipotentis dei
et beatissime virginis marie inci-
pit Antiphonarium sive consuetu-
dinem Romane curie. In primo
sabbato de aduentu ad vespas. *V.*
Rorate celi desuper et nubes pluant iustum. R. Ape-
riatur terra et germinet saluatorem. Ad mag. ana.

Ecce nome dñi
re nit de lon
gino: et clari
tas eius replet orbem terrarum.

ps. Magnificat.

Ab isto die usque ad octavam epipha-
nie: et a dominica de passione usque ad
octavam pentecostes: non fit come-
moratio de apostolis: nec de beato fran-
cisco: neque de pace: nec in festiuitatibus
sanctorum: crucis: angelorum: et festiuitatibus
duplicium: nec infra octavam eorum.

9001, 723 4

Proprium sanctorum per anni
circulum fm ritum sancte Roma
ne ecclesie feliciter incipit. In vi
gilia sci andree apli ad vespas añ.

Salve crux. cum rel. de laudi. ps. Dixit dñs cum rel. In fine Laudate dñm omnes gen.
Hym. V. psal. Reia brevia dicuntur de cōmuni apostolorum. Ad magt antiphona.

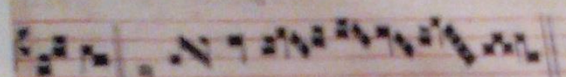
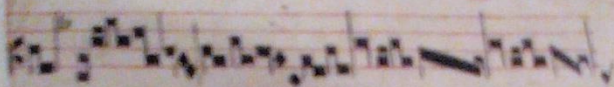

Aus ex duobus qui
secuti sunt dominus

erat andreas frater simonis pe
tri. alleluia. ps. Magt. **R**egem
aploz dñm. Venite adorem. ps.
Venite. **V**idit dñs petrū et
andream: et vocavit eos. añ.

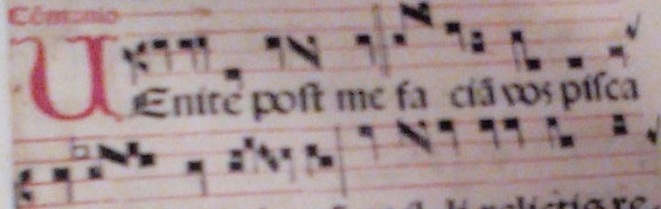
Ad matu
tinū inui
tatorium.

psalmi dñi
tur de aplis. añ.
Venite post me dicit dñs: faciam

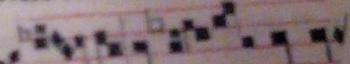

re sua uita tis. *offer. ad p. adu. ceteri.*

Cetero

Uenite post me fa cia vos pesca
tores homi nu. at il li relictis re-

ti b^o 7 na ni se

cuti sunt domi nu.

In pcept. b. ma. mar. b. lo. p. m. c.
Credi mini et
A ii

